

2008r - Dłw. - Zmiana teczek

MEMORIAŁ

General Marii Wittek

+ 1939

VM

ŻOB

FUCHRER vel FUCHTER

Mira

(1920 - 1943)

3379/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — FUCHRER vel FUCHTER

Mine

3378 / WSK

I/1. Relacja ✓

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora ✓

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓

III/1 — Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 — Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 — Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 — Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 — inne... —

IV. Korespondencja —

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓ 13

VI. Fotografie ✓ ksero...

I/1. Relacja

- Biogram Miry Fuchrer vel Fuchter opr. pna E. 2. i D. Kr. do i t. „Słownika VM kobiet z uwagami recenzenta D. Chwańowskiego Msp. K-2, s. 1-2.
- Biogram j-t. bei uwag. K-2, s. 3-4.
- Informacja uzupełniająca pnyta pna M-Suleja i W. Mysłota (L. di. 1754 / USK-412/67). Msp. K-2, s. 5-6.

17A-1 Biogram oprac. przez E2i Dby do I tomu
Książki "M kobiet" z uwagami
recenzente B. Chmurańskiego
M. Edelman wniwa
FUCHTER
YMK - Jze Kurzymstre
tez dŏfe
uwagi

FUCHRER vel FUCHTER Mira (1920 - 1943)

Mira Fuchrer, obywatelka polska narodowości żydowskiej, urodziła się w 1920 r. w Warszawie. Była szomerką warszawską, członkinią socjalistycznej organizacji młodzieżowej Haszomer Hacair, opartej na zasadach harcerstwa. Na początku wojny Mira pojechała z M. Anielewiczem do Wilna. Wróciła do Warszawy w 1940 r. W getcie warszawskim pracowała w kooperatywie krawieckiej, zaangażowanej w zbrojnym oporze. Będąc bojowniczką ŻOB, Żydowskiej Organizacji Bojowej, od chwili jej powstania w lipcu 1942 r., Mira jako łączniczka dowództwa знаła wszystkie kontakty organizacyjne wewnątrz getta. Wyjeżdżała też jako kurierka ŻOB do gett pozawarszawskich. I. Cukierman, wówczas dowódca ŻOB w szopach (fabrykach) Toebbens-Szultza, tak pisze o niej: „Dziewczyną Anielewicza (dowódcy głównego ŻOB a przedtem instruktora ruchu szomerowskiego) była Mira Fuchrer. Zawsze była obok niego, młodsza od niego. Była bardzo sympatyczna, nie brała udziału w naszych obradach”. W lutym 1943 r. uczestniczyła wraz z 10 głównymi bojowcami organizacji w udanym napadzie na kasę Judenratu przy ul. Nalewki 37. Skonfiskowane wówczas ok. 100 000-zł, zapakowano do kotła jakby z jedzeniem i Mira razem z Tową Altman przeniosły zdobycz do sztabu. W czasie powstania walczyła w getcie centralnym w składzie sztabu u boku Mordechaja Anielewicza i razem z nim zginęła w bunkrze dowództwa przy ul. Miłej 18 w 22-im dniu powstania. Marek Edelman w swoich wypowiedziach „W czterdziestą rocznicę...” mówi: „Anielewicz miał dziewczynę, taką ładną, jasną, ciepłą. Siódmego maja był z nią u nas, na Franciszkańskiej. Osmego maja, na Miłej, zastrzelił najpierw ją, potem siebie” (Zbiorowe samobójstwo popełniło wówczas 80 z ogółu 220 żobowców. W tym miejscu jest skwer, kopiec, zbiorowy grób, z którego nie wydobyto kości).

Postanowieniem Prezydenta PRL Nr 154/48 z dnia 19 kwietnia 1948 r. Mira Fuchrer została odznaczona pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego VIRTUTI MILITARI, na wniosek ZG Zw. Żyd. Uczestników Walki Zbrojnej z Faszyzmem z dnia 1 IV 1948 r. z uzasadnieniem: „Za zastęgę w walce konspiracyjnej w czasie okupacji: Członek ŻOB-u. Towarzyszka walki Mordechaja Anielewicza, wyróżniła się szczególnym bohaterstwem. Zginęła w bunkrze komendy ŻOB-u na ul. Miłej.”

=====
A BKiOKPRP, Pośmiertny wniosek odznaczeniowy Fuchrer Miry; APAK, T: 3379/WSK; DW UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP. Suplement; ŻIH, syg. K-1128, P1010035 P6;

Cukierman, *Nadmiar...*, s. 107, 188; Edelman M., *Getto walczy. W czterdziątą rocznicę. Agonia walka i śmierć warszawskiego getta*. Londyn 1983, s. 61; Grupińska, *Ciągle po kole*, W-wa 2000, s. 42, 377, 381; *Odczytanie Listy...*, s. 31, 62, 96, 186; <http://isd.usc.edu/~retter/holocwom.html>; Kunert, *Słownik...*, t. I, s. 30; L.M. *Bunkier przy ul. Miłej 18*, Stolica 1969/17, s. 6-7; Mark, *Walka i zagłada...*, s. 151, 205 (tam opis napadu na bank), 389, 477, (fot.); *Męczeństwo, walka i zagłada Żydów w Polsce 1939-1945*, W-wa 1960, fot. nr 454; *Sł. uczestniczek*, s. 107.

M. Edelman - Strażnik... W-wa 1999 s. 88-89 (5N-15)

FUCHRER vel FUCHTER Mira (1920 - 1943), członkini Haszomer Hacair, bojowniczką ŻOB, łączniczka dowództwa ŻOB wewnątrz getta, kurierka do gett pozawarszawskich, uczestniczka powstania w getcie warszawskim

Mira Fuchrer, obywatelka polska narodowości żydowskiej, urodziła się w 1920 r. w Warszawie. Była szomerką, uczestniczką Haszomer Hacair (HaHa), socjalistycznej organizacji młodzieżowej opartej na zasadach harcerstwa. Pod koniec 1939 r. Mira pojechała z Mordechajem Anielewiczem do Wilna. Wróciła do Warszawy w 1940 r. W getcie warszawskim pracowała w spółdzielni krawieckiej, zaangażowanej w zbrojnym oporze. Będąc bojowniczką ŻOB, (Żydowskiej Organizacji Bojowej), od chwili jej powstania w lipcu 1942 r. Jako łączniczka dowództwa znała wszystkie kontakty organizacyjne wewnątrz getta. Wyjeżdżała też jako kurierka ŻOB do gett pozawarszawskich. I. Cukierman, wówczas dowódca ŻOB w szopach (fabrykach) Toeblens-Szultza, tak pisze o niej: *„Dziewczyną Anielewicza (dowódcy głównego ŻOB a przedtem instruktora ruchu szomerowskiego) była Mira Fuchrer. Zawsze była obok niego, młodsza od niego. Była bardzo sympatyczna, nie brała udziału w naszych obradach”*. W lutym 1943 r. uczestniczyła wraz z 10 głównymi bojowcami organizacji w udanym napadzie na kasę Judenratu przy ul. Nalewki 37. Skonfiskowane wówczas ok. 100 tys. zł, zapakowano do kotła jakby z jedzeniem i Mira razem z Tową Altman (VM) przenieśli zdobycz do sztabu.

W czasie powstania w kwietniu 1943 r. walczyła w getcie centralnym w składzie sztabu u boku Anielewicza i razem z nim zginęła w bunkrze dowództwa przy ul. Miłej 18 w 22-im dniu powstania. Marek Edelman w swoich wypowiedziach *„W czterdziestą rocznicę...”* mówi: *„Anielewicz miał dziewczynę, taką ładną, jasną, ciepłą. Siódmego maja był z nią u nas, na Franciszkańskiej. Osmego maja, na Miłej, zastrzelił najpierw ją, potem siebie”* (Zbiorowe samobójstwo popełniło wówczas 80 z ogółu 220 ŻOBowców. W tym miejscu obecnie jest skwer-kopiec, zbiorowy grób, z którego nie wydobyto kości).

Mira Fuchrer Postanowieniem Prezydenta RP Nr 154/48 z dnia 19 kwietnia 1948 r. została odznaczona pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego VIRTUTI MILITARI na wniosek ZG Zw. Żyd. Uczestników Walki Zbrojnej z Faszyzmem z dnia 1 IV 1948 r. z uzasadnieniem: *„Za zasługę w walce konspiracyjnej w czasie okupacji: Członek ŻOB-u. Towarzyszka walki Mordehaja Anielewicza, wyróżniła się szczególnym bohaterstwem. Zginęła w bunkrze komendy ŻOB-u na ul. Miłej.”*

5/a-4

A BKiOKPRP, Pośmiertny wniosek odznaczeniowy Fuchrer Miry; APAK, T: 3379/WSK (tamże materiały Yivo Institute For Jewish Research, Nowy Jork - 9-cio stronicowy tekst hebrajski tłumaczony przez M. Friedmana w 2003 r.); DW UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP. Suplement; ŻIH, syg. K-1128, P1010035 P6; Bartelski L. M., *Getto. Warszawskie Termopile 1943*, W-wa 1999, s. 137; Cukierman, *Nadmiar...*, s. 107, 188; Edelman M., *Getto walczy. W czterdziątą rocznicę. Agonia walka i śmierć warszawskiego getta*, Londyn 1983, s. 61; Grupińska, *Ciągle po kole*, W-wa 2000, s. 42, 377, 381; *Odczytanie Listy...*, s. 31, 62, 96, 186; <http://isd.usc.edu/~retter/holocwom.html>; Kunert, *Słownik...*, t. I, s. 30; L.M. *Bunkier przy ul. Miłej 18*, Stolica 1969/17, s. 6-7; Mark, *Walka i zagłada...*, s. 151, 205 (tam opis napadu na bank), 389, 477, (fot.); *Męczeństwo, walka i zagłada Żydów w Polsce 1939-1945*, W-wa 1960, fot. nr 454; *Sł. uczestniczek*, s. 107.

Przyjęci N. Sulej i W. Misztel | l.dz. 1754/WSK-412/07/

1-5

MS 188

Tu jej FOTO !!!

MSKed

Mira Fuchrer - MS

Urodziła się w 1920 r. w Warszawie.

Była członkinią Haszomer Hacair i ŻOB. W getcie pracowała w kooperatywie krawieckiej. Jako narzeczona lub żona Mordechaja Anielewicza znajdowała się przy dowództwie ŻOB. W 1942 r. wyjeżdżała jako łączniczka do innych gett.

Zginęła w bunkrze przy ul. Miłej 18 w dniu 8 maja 1943 r.

MS 188

Postanowieniem prezydenta B. Bieruta Nr 154/48 z dnia 19 kwietnia 1948 r. odznaczona pośmiertnie Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari.

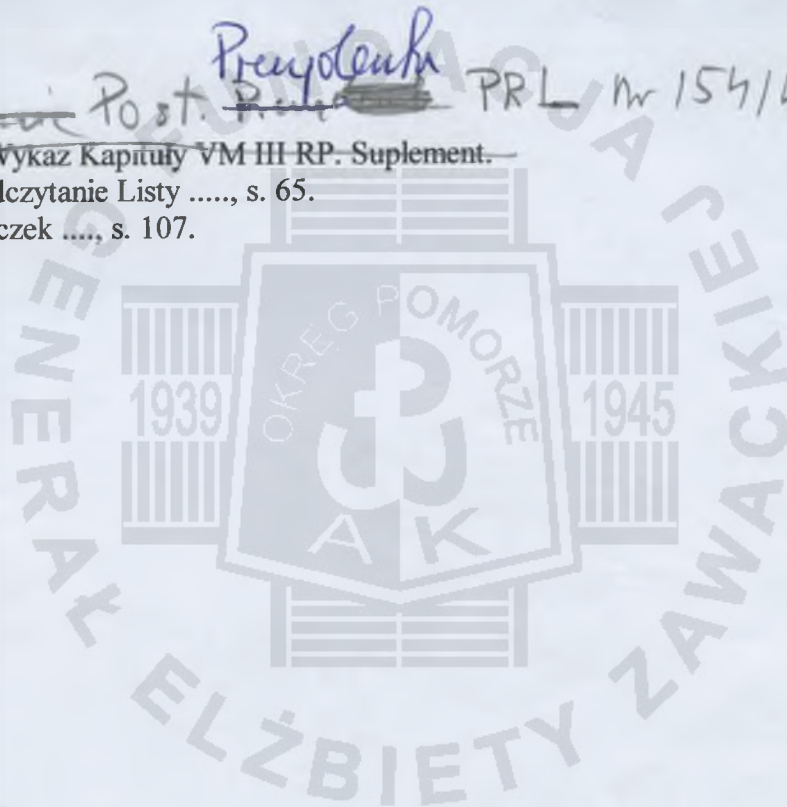
Źródła:

~~Post. PRL~~ ^{Przyjęci} Post. PRL Nr 154/48 z 19. IV. 1948.

DW-UdsKiOR, Wykaz Kapituły VM III RP. Suplement.

Grupińska A., Odczytanie Listy, s. 65.

Słownik uczestniczek, s. 107.

FUCHRER Mira

DW UdsKiOR, Wykaz III RP. Suplement; - Sł. uczestniczek..., s. 107; - Grupańska,
Odczytanie Listy..., s. 65.

5/1-6

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora:

- Pośmiertny wniosek o odzyskanie imienia, 4-va 2, IV, 1948,
za zgodności 9.07.2003. Kserokopia (za zgodności oryginału)
k-1, s. 1-2.

Wzrost 170cm

VRL

POSMIERTNY

WNIOSEK ODZNACZENIOWY

Za zasługę w walce konspiracyjnej w czasie okupacji /określić dokładnie charakter zasługi/ **Członek ZOB-u, Towarzystwa walki. Mordchaia Anielewicz, wyróżniła się szczególnym bohaterstwem. Zginęła w bankrze komendy ZOB-U ul. Miła 18.**

Teren działalności w okresie pracy, którą powoduje odznaczenia ...
Ghetto Warszawskie

0 odznaczenie **Krzyż Walecznych**

1. Nazwisko i imię **Fuchrer Miła**

2. Nazwisko z poprzednich małżeństw i rodowe

3. Imiona rodziców

4. Miejsce i dokładna data urodzenia

5. Adres

6. Zawód wyuczony

7. Obecnie zajmowane stanowisko

8. Miejsce pracy

9. Stanowisko w pracy społecznej

10. Narodowość **żydowska** 11. Przynależność państwowa **poliska**

12. Przynależność partyjna **"Haszonet Hassir"**

13. Udział w walkach z Niemcami /gdzie i kiedy/ **Ghetto Warszawa 1941-1943**

14. Jak długo służył w Armii Polskiej i innych armiach

15. Czy był ranny /gdzie i kiedy/

16. Posiadane odznaczenia; Rodzaj odznaczenia i klasa, data nadania za jako zasługę

7/2

17. Kto podaje do odznaczenia **Zarząd Główny Zw. Zyd. Uczestn. Walki Zbrojnej z Faszyzmem**

18. Uzasadnienie wniosku

Głównego
Opinia Zarządu ~~Wojewódzkiego~~
Zw. Zyd. Uczestn. Walki Zbr. z Faszyzmem

Opinia Zarządu Powiatowego

Warszawa, dn. 1. IV. 1948r.

Miejsce i data

Miejsce i data

Podpisy :
Przewodn. Zarządu Gł. /G. Smolar/
Sekretarz Generalny /Mjr. P. Stern/

Podpisy :
[Handwritten signature]

Pieczęć

Pieczęć

Centralnego
Opinia ~~Zarządu~~
Komitetu Żydów w Polsce

Warszawa, dn. 2. IV. 1948r.

Miejsce i data

Podpisy :

Przewodniczący CKZP. /Dr. A. Berman/
Sekretarz Generalny /T. Łazebnik/

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Opinia Głównej Komisji Odznaczeniowej :

Miejsce i data

Podpisy :

Za zgodność z oryginałem

Ekspert
[Handwritten signature]
Barbara Kruszyńska
9.07.2003

II. Materiały uzupełniające relexję.
- Kserokopia artykułu „Bunkier przy ulicy Miłej, autor L.M.
w „Stalica” Nr 17(1116) z 27-IV 1969 r. s. 6-7. K. 2, s. 1-2

! "Stolica" Nr 17 (1116), 27 IV 1963 r.

BUNKIER PRZY ULICY MIŁEJ

ks. 200 2
B. W. G. P. U. M. K.

86-7

Na długo jeszcze przed wybuchem powstania w getcie, zapewne na przełomie 1940 i 1941 r., w podziemiach obskurnej czynszówki przy ul. Miłej 18, niedaleko pl. Muranowskiego, przystąpiono w tajemnicy do budowy zakonspirowanego schronu. W nomenklaturze getta schrony takie nosiły nazwę „bunkrów”. Kryjówka przy Miłej 18 służyć miała dość specyficznym celom. Wybudowała ją grupa handlarzy i szmuklerów, kierowana przez Sruła Isera i Mojżesza Kulasa. Bunkier na Miłej, położony niezbyt daleko od muru otaczającego getto (biegiś on od Stawek, ul. Niska, okrążał pl. Muranowski i dochodził do Bonifraterskiej), a także od ramp i magazynów

kolejowych przy dworcu Gdańskim, był dogodnym miejscem dla składowania przetrucanych do dzielnicy towarów. Szmuklerzy z czasem rozbudowali go bardzo, m.in. do schronu prowadziło pięć ukrytych wejść. Powierzchnia bunkra była duża, zapewniła też dopływ świeżego powietrza. Sruł Iser i Mojżesz Kulas, znani doskonale w getcie, bywalcy najdroższych restauracji i popularne postacie półświatka — potrafili przez długi czas utrzymać istnienie bunkra w tajemnicy. Nie przed wszystkim jednak. Jeszcze przed wybuchem powstania w getcie o położeniu schronu i wejściach do niego dowiedzieli się tragarze żydowscy, zapewne przeno-

sili tam oni towary. Srodowisko tragarzy liczyło się w zamkniętej społeczności żydowskiej. W okresie międzywojennym z tej grupy wywodziło się wielu działaczy i sympatyków KPP. Podczas okupacji, na przełomie 1942 i 1943 r. dwaj byli członkowie KPP, tragarze Dawid Malowanczyk i Mojżesz Czompel zorganizowali z tragarzy grupę bojową ŻOB. Część jej walczyła z Niemcami już w styczniu 1943 r. podczas pierwszej próby niemieckiej likwidacji getta. Gdy wybuchło powstanie kwietniowe, grupa tragarzy dowodzona przez Malowanczyka walczyła na pl. Muranowskim.

Walki w tym rejonie rozpoczęły się już pierwszego dnia powstania, 19 kwietnia 1943 r. Niemcy przypisywali duże znaczenie zdobyciu pl. Muranowskiego, zaś bojownicy ŻOB i ŻZW czynili wszystko, aby plac utrzemać w swym ręku. 20 kwietnia, gdy walki w tym rejonie rozpały się z całą mocą, powstańcy bronili się w budynkach, na których wywieszono flagi. W kamienicy i Nalegu Muranowskiej i Nalewkowej bojownicy wywiesili sztandary polski — biało-czerwony oraz żydowski — biało-niebieski. Na Mi-

łej natomiast umieszczono na dachu jednego z domów sztandar czerwony. We wtorek, 20 kwietnia po południu Niemcom udało się od strony pl. Muranowskiego wdrzeć na Miłą, Wokół domu z czerną flagą wywiązał się krwawy bój, ostatecznie Niemcy zdobyli tę kamienicę. Najbardziej dramatyczne sceny rozgrywały się przy domu Miła 5. Niemcy otoczyli w nim grupę powstańców i cywilnej ludności, po czym podpalił kamienicę. Mimo ognia i pocisków wroga, powstańcy przebili się i — prowadząc z sobą grupę cywilów — przedostali w głąb ulicy Miłej.

W tym właśnie czasie grupa tragarzy dowodzona przez Malowanczyka i Czompła zajęła bunkier przy ul. Miłej. Był on bardzo obszerny i znakomicie zamaskowany. Tragarze nawiązali kontakt z kierownictwem PPR w getcie, donosząc o posiadaniu doskonałego schronu. Wkrótce potem kierownictwo PPR w getcie z Edwardem (Efraimem) Fundamińskim przemieściło się na Miłą 18. W dawnym bunkrze szmuklerów rozpoczęła pracę ekipa z Dowództwo ŻOB wraz z komendantem, mjr.

Mordechajem Anielewiczem, w pierwszych dniach powstania w getcie zainstalowało się również na Miłej, w domu nr 29. Tutaj jeszcze 18 kwietnia Anielewicz wydał dowódcom oddziałów ostatecznie dyspozycje co do rozpoczynającej się walki. W ciągu pierwszych dni powstania, walki ogarnęły całą ulicę Miłą, a prawie wszystkie przygotowane wcześniej na niej schrony ŻOB zostały zagrożone. Kolejno trzeba było przystąpić do ich ewakuacji. 24 kwietnia bojownicy i znajdujące się pod ich ochroną grupy ludności cywilnej opuściły budynek przy ul. Miłej 29.

Pod osłoną grup bojowych Arona Bryskina i Lutka Rotblata, wszyscy przemieścili się do schronu przy ul. Miłej 9. Trzy dni później, do sąsiedniego budynku przy ul. Miłej 7 ewakuowano pod osłoną grup bojowych Lewi Grunzalc i Dawida Hochberga licznych cywilów, chroniących się w kamienicy Miła 37. Oba budynki, Miła 7 i 9, nie były jednak miejscami bezpiecznymi. Tuż obok trwał ciężki bój. Kulminacyjnym jego momentem jest bitwa na pl. Muranowskim z 27 kwietnia. Obok bojowców ŻZW brał w niej udział również polski oddział, przybyły do getta z zewnątrz, dowodzony przez kpt. Iwańskiego

... „Bystrzega”. Po kilkudziesięciu dniach walki ostatecznie zlikwidowali wyparci ostatecznie z planu, zaś Niemcy zajęli m.in. wyłot ul. Milej.

Zapewne tego samego dnia komendant powstania w Getcie, mjr Mordechaj Anielewicz, przyjął propozycję złożoną mu przez Efraima Kondeńkię, aby sztab ZOB przenieść do bunkra na ul. Milej 18. Tak też i stało się. Wraz z dowódcami powstania, do schronu przeniosła się liczna grupa cywilnej ludności. W ciągu następnych dni do schronu przywędrowali niektórzy żołnierze i oficerzy, w tym m.in. dowódcy niektórych rozbitych pułków, wyparci z pozycji bojowej i cywile. W sumie w bunkrze znalazło się około 300 osób, z czego 80 dowódców i żołnierzy powstania. Obszerne pomieszczenia schronu podzielono na części, z których każda otrzymała nazwę upamiętniającą jedno z miejsc martyrologii Żydów. Była więc „Treblinka”, „Poniatów”, „Piaski”, „Trawnik” a nawet „Getto”.

Wśród ukrywających się w bunkrze znajdowali się członkowie przywódcy organizacji PPR, Haszomer, Haczair, Bundu oraz dowódcy ZOB. Obok Mordechaja Anielewicza, komendanta ZOB i wybitnego działacza Haszomer Haczair, w schronie przebywała jego żona Mira Fuchler i najbliżsi towarzysze

walki: Tosia Anan, Rywka Pasmanik, Jehuda Węgrower, Jurek Wiener, członek sztabu ZOB Michał Rojzenfeld, dowódcy oddziałów i grup bojowych Ber Braudo, Lewi Gruzalc, Lutek Rotblat, wraz z matką Marią Rotblat. Ponadto w bunkrze zamieszkiwali się Tosia i Franka Berimanowny, Sara Zagiel oraz Chaim Anielerman, Szymon Szpanser, Necha Cukier, Perelman, Halzband, Chaim Frymer, Cywia Lubetkin i wielu innych.

Bunkier na Milej 18 stał się centralą powstania. Stąd wyruszał i tutaj przybywali łącznicy do oddziałów walczących oraz na stronę „aryjską” w celu uzgodnienia wspólnych akcji polskich i żydowskich. W miarę upływu dni łączników było coraz mniej, powstające punkty oporu padały jeden za drugim i niemal nie było już czym dowodzić. Mimo tragicznych wieści z wnętrza, duch w bunkrze nie załamwał się. Całymi dniami dyskutowano na tematy polityczne, śpiewano pieśni. Liczni członkowie PPR intonowali pieśni rewolucyjne, obok nich bojownicy śpiewali dramatyczną pieśń „Es brennt” („Gore”), stanowiącą niepisany hymn walczącego i ginącego getta.

Znajdujący się w schronie sztab ZOB postanowił dokonać w dniu 1 maja wypadu na pobliskie pozycje niemieckie. Zadaniem to powierzono grupie bojowej dowodzonej przez Mordechaja Growasa. Przed południem powstali skrycie wydoszali się z bunkra i przeszli do budynku przy ul. Nalewki 43. Znajdowała się tutaj placówka niemiecka. Oddział ZOB zaatakował ją przez zaskoczenie; trzech Niemców poległo, inni uciekli w podwórku. Strzały zaalarmowały jednak wroga, który ruszył do kontrataku na kamienicę. Przez pewien czas bojownicy stawiali opór, przy czym wyróżnił się szczególnie kpr. WP Izaak Sukiennik, znany pod pseudonimem „Kozar”. Wobec przewagi wroga oddział ostatecznie wycofał się i przedostał bez strat do schronu na ul. Milej 18.

Niestety, losy przebiegające tam kierownictwa ZOB były już przesądzone. Wśród ukrywających się na Milej 18 ludzi, znalazł się jakiś zdrajca, który przeszedł do Niemców i powiadomił ich o miejscu schronu oraz podał dane pozwalające odnaleźć do schronu pięć wejść do środka. 7 maja 1943 r. Stroop raportował,

na ulicę. Sytuacja była beznadziejna, znajdujący się w schronie cywile prawie w całości wyszli i oddali się w ręce wroga. W bunkrze pozostali goście na wszystkie godziny. Gdy Niemcy chcieli dostać się do środka, powstali i powitali ich strzałami. Wrog cofnął się, lecz nie na długo. Przygotowanymi uprzednio granatami gazowymi Niemcy obrzucili wnętrze bunkra, a następnie przez wszystkie pięć otworów prowadzących na zewnątrz zaczęli wpuszczać do schronu gaz. Znajdujący się wewnątrz bojownicy nie mieli czym oddychać, zaczęli się dusić. Dalsza obrona była niemożliwa. Zapadła zgodna decyzja: nie damy wrogowi wciąć się żywcem, wszyscy popędzą samobójstwo. Jako pierwszy, Lutek Rotblat po podaniu trucizny matce zastrzelił się. W jego ślady poszli inni. Nie wszyscy jednak, niektórzy bowiem stracili od gazu przytomność.

Bunkier padł. Na miejscach walki i zagłady dowództwa ZOB przybyli osobiście dowódcy SS i policji dystryktu warszawskiego, gen. Jürgen Stroop. Uważnie obejrzał wypelniające schron zwłoki. „Ludzie, których chętnie przesłuchałbym — stwierdził później —

Niestety, nie udało się ratunkowa przysłała za późno. Katajzer, który pierwsi wyszedł z węża kanałów i podczołgał się pod bunkier, stwierdził że w schronie znajdują się — jak się zdawało — same zwłoki.

Ekspedycji ratowniczej (GL) udało się natknąć za pośrednictwem łączników Cywili Lubetkin (później przeżyła ona na Milej 18, lecz w chwili oloczenia bunkra była poza nim) i Izraela Kanała nawiązać kontakt z inną grupą bojowców, chroniącą się w wybudowanym poprzednio przez śmieciarzy bunkrze przy ul. Franciszkańskiej 22. Grupa ta wiedziała już o tragedii na Milej 18 i przagnęła wyostać się poza getto.

Przed odejściem oddziału GL i bojowców ZOB, raz jeszcze sprawdzono, czy w schronie przy Milej 18 ktoś czasem nie ocalał. Poszukiwania nie uwieńczone zostały powodzeniem. Okazało się, że wśród zwłok znajduje się czworo nieprzytomnych, lecz żywych jeszcze ludzi. Byli to Tosia Altman, Michał Rojzenfeld, Jehuda Węgrower i Melecham Bejgelman. Udzielono im pierwszej pomocy i wniesiono do kanałów.

Przeniesz wśród pod-

11-2

11-2

11-2

ga oddział ostatecznie wycofał się i przedostał bez strat do schronu na ul. Milej 18.

Niestety, losy przebywającego tam kierownictwa ŻOB były już przesądzone. Wśród ukrywających się na Milej 18 ludzi, znalazł się jakiś zdrajca, który przeszedł do Niemców i powiadomił ich o miejscu schronu oraz podał dane pozwalające odnaleźć wszystkie pięć wejść do środka. 7 maja 1943 r. Stroop raportował, że znając miejsce ukrycia dowództwa ŻOB, zamierza następnego dnia zdobyć centralny bunkier.

Na Milej 18 nie wiadomo o tym, że schron jest już znany Niemcom. Jeszcze 7 maja mjr Mordechaj Anielewicz wystąpił z bunkra grupą zwiadowczą z zadaniem nawiązania zerwanego kontaktu ze stroną „aryjską”. Niestety, zespół bojowców natknął się na oddział SS i w walce z nimi został rozbity; poległ wówczas m.in. kapr. Izaak Sukiennik i łączniczka Lilka Zimak.

8 maja silny oddział niemiecki otoczył ruiny domu Miła 18 i sąsiednich kamienic. Niemcy bezbłędnie odszukali wszystkie pięć wejść do bunkra i wezwali znajdujących się tam ludzi do wyjścia

z bunkra. Bunkier padł. Na miejsce walki i zagłady dowództwa ŻOB przybył osobiście dowódca SS i policji dystryktu warszawskiego, gen. Jürgen Stroop. Uważnie obejrzał wypełniające schron zwłoki. „Ludzie, których chętnie przesłuchałbym — stwierdził później — byli martwi”.

W tym samym czasie, gdy dokonywała się tragedia dowództwa powstania w bunkrze przy ul. Milej 18 — do getta wyruszyła właśnie ekspedycja ratownicza, zorganizowana przez Gwardię Ludową: zadaniem jej było m.in. dotarcie do schronu przy ul. Milej 18 i wyprowadzenie poza getto przywódców ŻOB. Z ramienia Sztabu Głównego GL akcją tą kierował Józef Malecki — „Sęk”. Bezpośrednio grupą wypadową dowodził Władysław Gaik — „Krzaczek”. Droga do getta wiodła kanałami. Prowadzili przez nie przewodnicy Waclaw Sledziewski i Czesław Wojciechowski oraz członek ŻOB, Szymcha Ratajzer, „Kazik”.

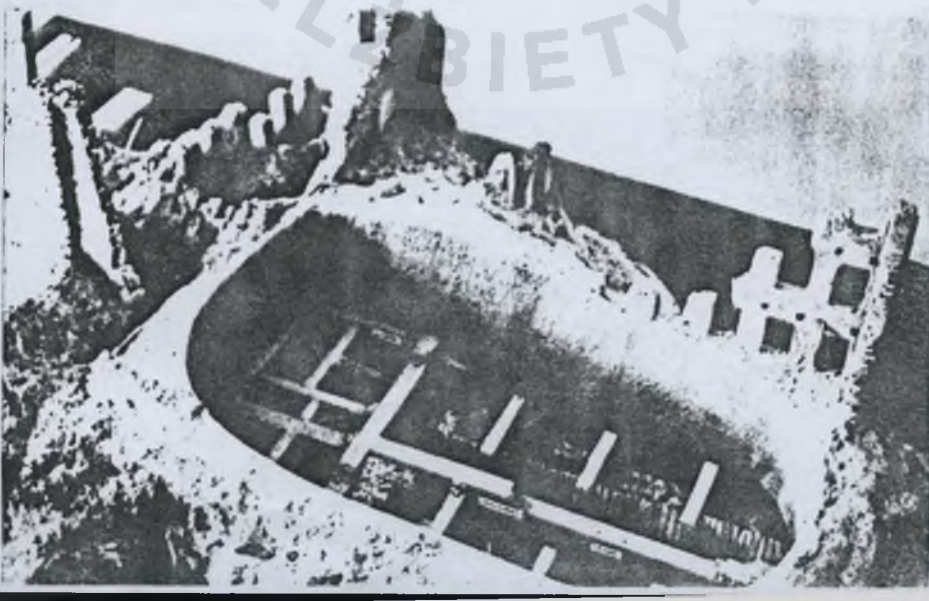
Przed odejściem oddziału GL i bojowców ŻOB, raz jeszcze sprawdzono, czy w schronie przy Milej 18 ktoś czasem nie ocalał. Poszukiwania te uwieńczone zostały powodzeniem. Okazało się, że wśród zwłok znajduje się czworo nieprzytomnych, lecz żywych jeszcze ludzi. Byli to Tosia Altman, Michał Rojzenfeld, Jehuda Węgrower i Menachem Bejgelman. Udzielono im pierwszej pomocy i wniesiono do kanałów.

Przemarsz wśród podziemnych ścieków trwał trzydzieści godzin. Ludzie padali z nóg, wlekli się ostatkiem siły. Wreszcie straszliwa droga skończyła się. 10 maja o godz. 10-tej rano bojowcy wydostali się przez wąż przy ul. Prostej. Setki osób obserwowało z podziwem żołnierzy GL, wyprowadzających z kanałów obrońców getta. Cekał już na nich samochód, kierowany przez Stanisława Tarnowskiego. Bojowcy ŻOB zostali wywiezieni nim do Łomianek, a następnie skierowani do leśnych oddziałów partyzanckich.

Na ul. Milej 18 pozostał zrujnowany dom i schron wypełniony zwłokami. Później Niemcy zniwelowali ten teren całkowicie.

L.M.

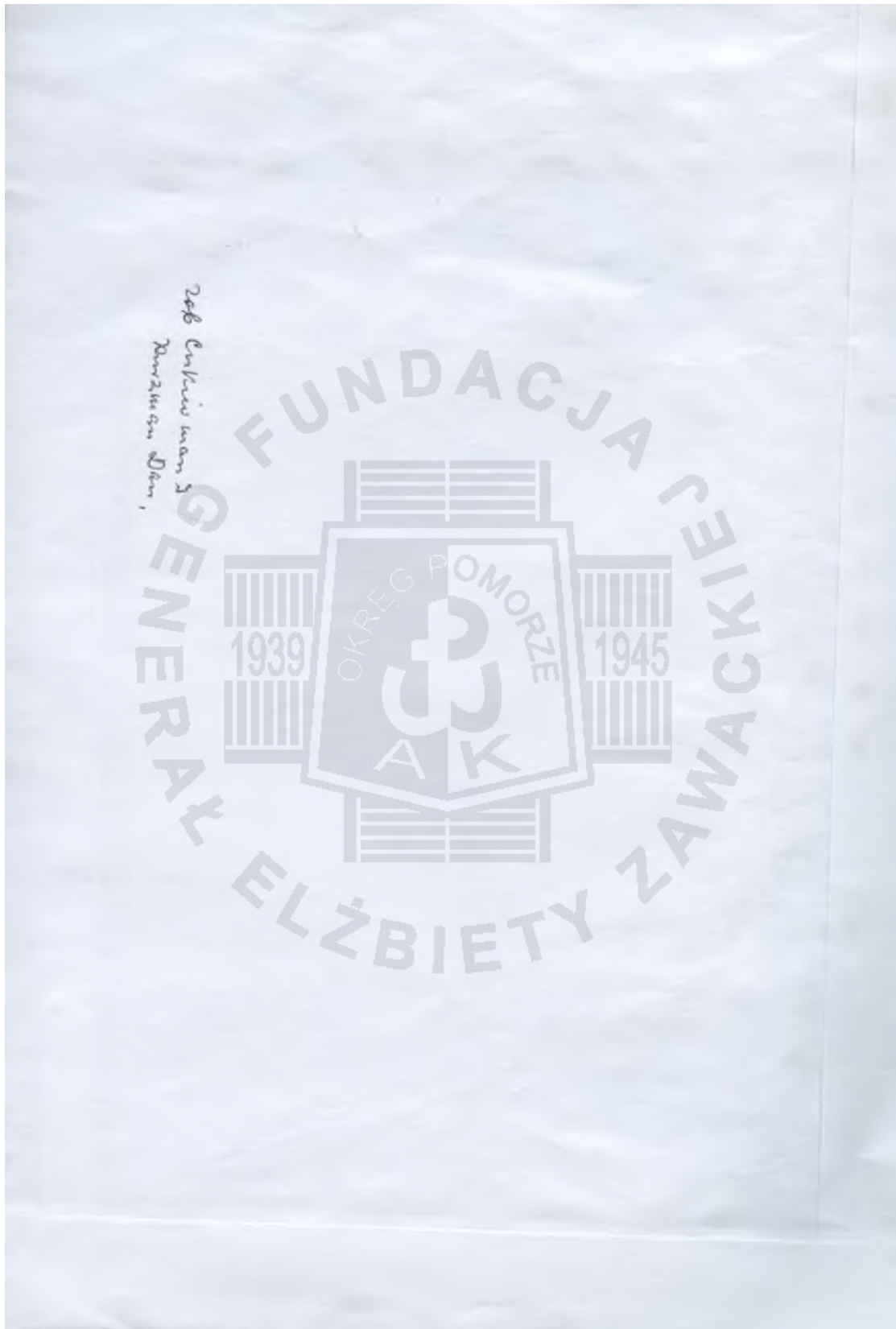
Dowództwo Żydowskiej Organizacji Bojowej w czasie powstania w getcie warszawskim mieściło się w tak zbudowanym bunkrze przy ulicy Milej 18. Bunkier padł 8 maja 1943 roku. Na zdjęciu: makieta bunkra.

T: 3379/WSK 117 supl

Ms 188

1. N Fundwan uł. Fracku
2. l., ps. Mira
3. ur.
4. st.
5. Org.
6. przydz uczestnik powstania w getcie
7. funkcje
V. Nazwiskowe karty informacyjne - 13.
8. nr
9. źr.

20B

FUCHNER

Mine

nowe

1939

1945

20b. Bartelski "Getto. Warsz. Termojile 1943",
W-wa 1989, s. 137

D.K. 503

1

UM

Job
W-w

FUCHRER Mire

- dziewczyna komendanta Job, Mondecke-je Antelewicz; "teka Tadme, jesme, ciepe"
 - zginęła 8 V 1943 r. w bombie na Mirej zastrelone przez Antelewicz, który potem popełnił samobójstwo z 80 innymi wojownikami
- Job. "W czterdziestą nocnicę. Agonie, wlece i śmieci wesej pette, Londyn 1883,

Dkw. 5104

1 bibl. WYK

S. 61

V III

Fransiszek Mirra

z Amiliosia [miał obywatelstwo. Także Ludne,
Jasans, cipie. Mirra się urodziła
7 maja był z nią u nas, na Francisz-
Kowce, 8 maja na Wstę, zastąpił
najpóźniej potem miłbi,

opowiada Marka Edelmana S 61

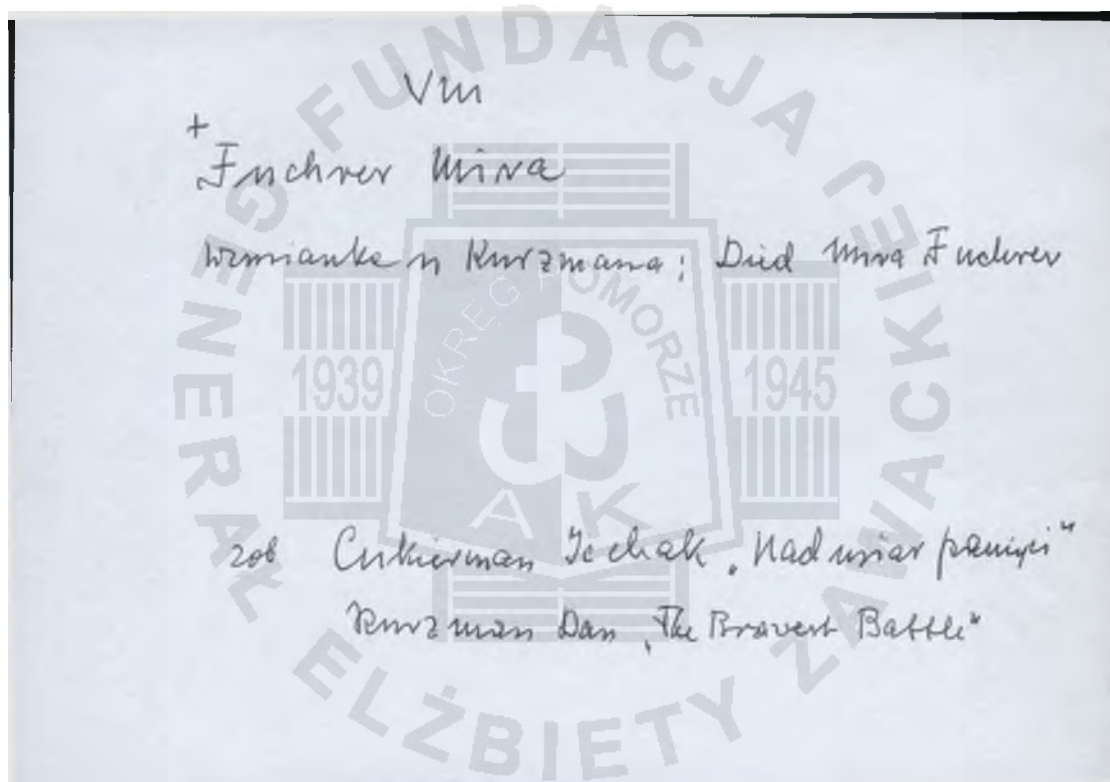
zob. W okolicy wrony; Londyn 1983

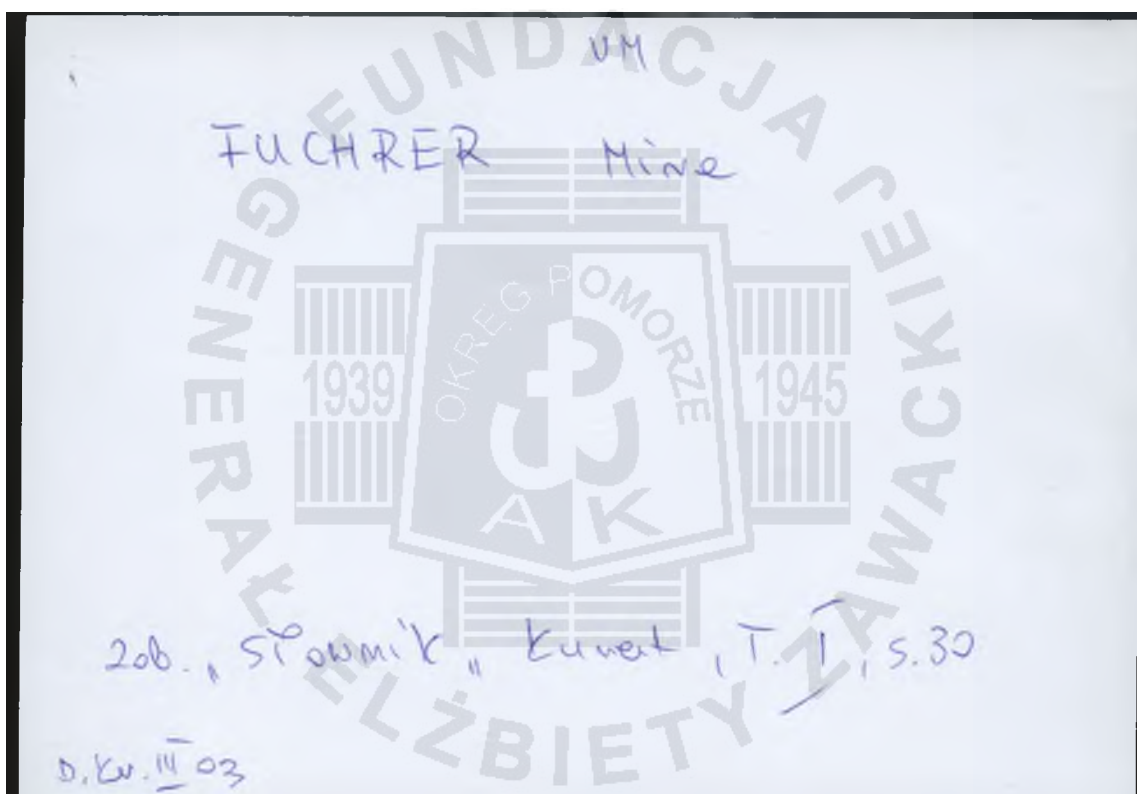
2

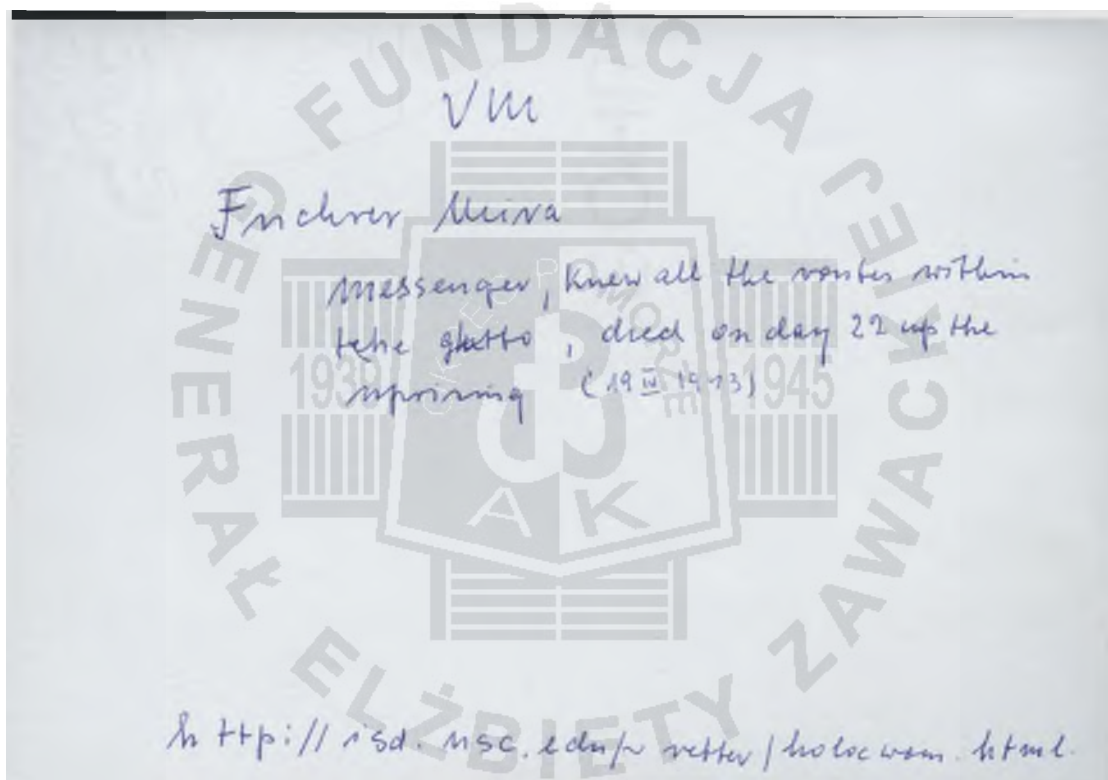
Fuchter Mirą
ur 1920 w Watorani. Ciotkini Hászokor
Hacair, Towaryszo sycia Anielnicera,
Po wybuchu wojny wyjechała do Wilna.
Wtociła do Watorany z Anielnicerem
Brata uohiał w Pałstaniin w getcie.
Nie skorzystała z okazji aby wyjść z getta.
Wyjechała na ul. Miłej 18 razem z Anie-
lnicerem.

[Kum. z kart przystąpiła z New-Yorku]

JN-K VII 2002

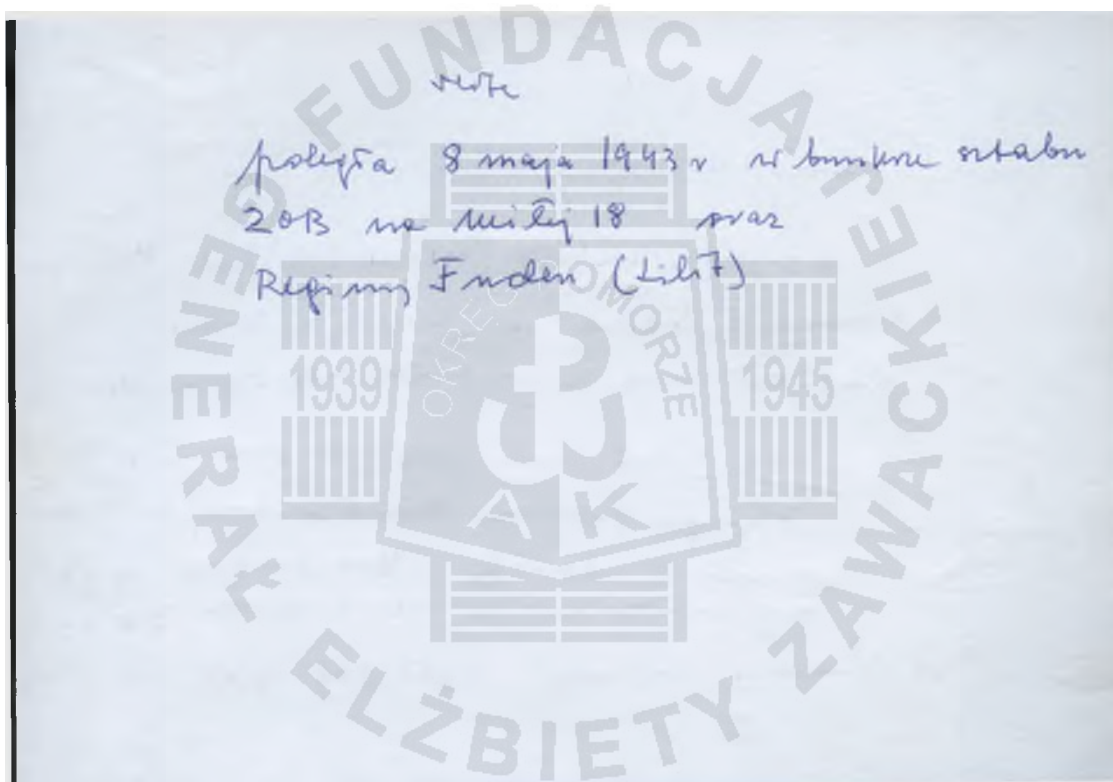
VM

Finchler Mira

s. 151 n. W getcie Amielowice (osada K-dy Kar. Haszomer
Hasein f. Lubian, przy towarzyszy broni)
przebywał wraz ze swą towarzyszką Zycia Miry F.

s. 389 n. 477 dot. listy przesłane w obronie getta
tam zdjęcie z grupy Haszomer Hasein autory listy po-
mimo 2 nazwiska: Miry Finchler, towa-
ryszki Amielowice, która razem z nim

208 B. Mark, Zagłada - s. 151, 389, 477 ↳ wersja

V III

Zydowski.

Fuchrer Mirra

" Dzień czynu Anielwione byłą Mirra Fuchrer (1920-1943) w Warszawie, dwiema Haszomer Haczin i esdanch ZOBu, była w bunkrze przy m. 18, zginęła razem z Anielwione 8 V 1943

zob y Cukierman "Nadmiar pamięci" s. 188

27 x 02

VM
Fruchtner Mirka (1920-1943)
m. w Warszawie dwuletnie Hasidim
i stała z 0 B w leży w bunkrze przy
miej 18, zginęła razem z Anną Leviszon
8 V 1943

Curliwman J. w Madziar pania ...
p 107

MIRA FUCHRER (1920 Warszawa – 8.05 1943 Getto Warszawskie)

Zdjęcie w zbiorach ŻIH

Biogram z A. Grupińska „Ciagle po kole”

Aktywistka Haszomer Hacair, współpracownica i przyjaciółka Mordechaja Anielewicza, z którym wyjechała do Wilna. Do Warszawy powróciła w 1940. W powstaniu walczyła w getcie centralnym. Zginęła 8 maja 1943 w bunkrze komendy ŻOB-u przy Miłej 18

lewał stron

Biogram w A. Grupińska „Odczytanie Listy”

3. Fuchter Mira

ur. w 1920 r. w Warszawie. Członek Haszomer-Hacair. Towarzyszka życia M. Anielewicza. Po wybuchu wojny wyjechała do Wilna i wróciła z M. Anielewiczem do Warszawy. Brała udział w Powstaniu. Nie skorzystała z możliwości wyjścia z getta. Zginęła na ul. Miłej 18 wraz z M. Anielewiczem.

/wg oprac. z Izraela t. II s. 741 /
M. Edelman, Strażnik. Wwa 1999 s. 88-89/

-2- Kinn. Leksdu hebrajskiego - M. Friedman
nowe VIII 03

3. Fuchter Mira

ur. w 1920 r. w Warszawie. Członek Haszomer-Hacair. Towarzyszka życia M. Anielewicza. Po wybuchu wojny wyjechała do Wilna i wróciła z M. Anielewiczem do Warszawy. Brała udział w Powstaniu. Nie skorzystała z możliwości wyjścia z getta. Zginęła na ul. Miłej 18 wraz z M. Anielewiczem.

/wg oprac. z Izraela t. II s. 741 /
M. Edelman, Strażnik. Wwa 1999 s. 88-89/

J. 3379/WSK

ZOB

+
FUCHRER vel FUCHTER Mira

VI. FOTOGRAFIA - ksero.

Jku2 27v03

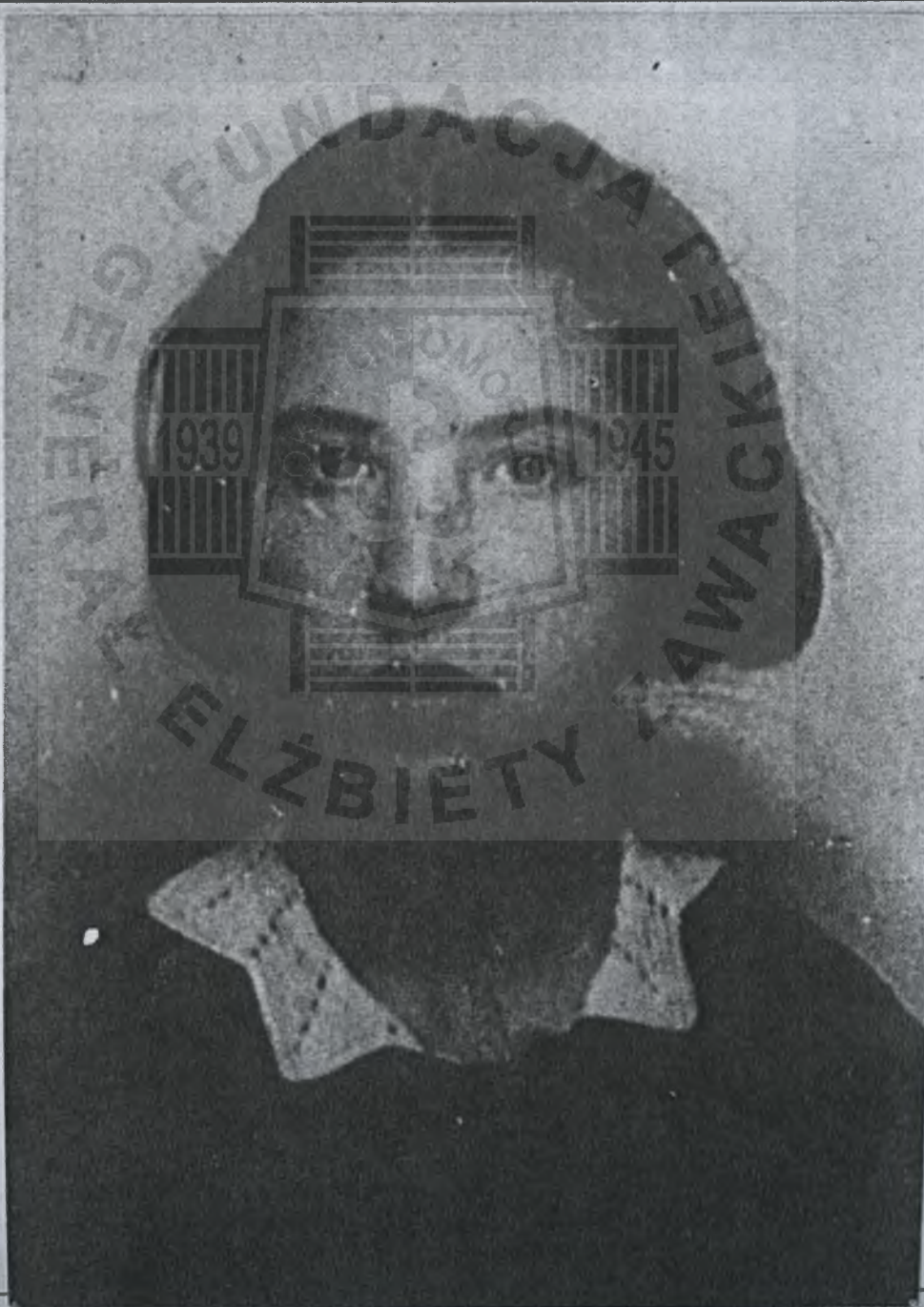
p. 327/03

img 3654464494 jpg

ZABYTKI KULTURY I POMNIKI PAMIĘCI W ZBIORACH FOTOGRAFII ŻIH

1. Miejscowość WARSZAWA	3. Obiekt portret	4. Sygnatura ŻIH - K-1128 P010035 PG
2. Szer./dł. geogr.	a istnieje	a neg. ŻIH
	b nie istnieje	b neg.
5. Podpis/opis MIRA FUCHRER 1920 - 1943 uczestniczka powstania w getcie warszawskim zginęła w bunkrze na ul. Miłej 18 8 maja		6. Autor zdjęcia data

7. Fotografia

8. Uwagi

9. Sporządził(a)
kartę **J. Jagielski**
data **18. 34 1996**

FUCHTER v. FUCHTER M. no

